

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ГАБІТУС

Науковий журнал

Випуск 85

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан факультету психології, історії та соціології, професор кафедри філософії, соціології та соціальної роботи, Херсонський державний університет, Україна

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Запороженко Руслан Олександрович – доктор філософії з політології, доцент кафедри політичної соціології Навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Калашнікова Людмила Володимирівна – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи, Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Крамаренко Ірина Сергіївна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, начальник відділу, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Україна

Лось Оксана Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, Херсонський державний університет, Україна

Родіна Наталія Володимирівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психодіагностики та клінічної психології, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Шаров Сергій Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри комп'ютерних наук, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Україна

Шарова Тетяна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри суспільно-гуманітарних наук, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Україна

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, професор кафедр політології та соціології, Університет Вітовта Великого, Литва

Ендірулайтіене Ауксе – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Університет імені Вітовта Великого, Литва

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології, Університет Вітовта Великого, Литва

**Науковий журнал «Габітус» включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальностей:
С4. Психологія, С5. Соціологія відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)**

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)***

Електронна сторінка видання – <https://habitus.od.ua>

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 5 від 25.05.2026 року)**

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Редакція суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1552 від 09.05.2024 року (Ідентифікатор медіа R30-04408)

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» (вул. Інглезі, буд. 6/1, оф. 135, м. Одеса, 65101, info@iei.od.ua, тел. (093) 120-27-72).

Періодичність виходу: 12 разів на рік.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька.

ISSN (Print): 2663-5208

ISSN (Online): 2663-5216

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1**МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ****Бова А.А.**

ПСИХОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ RVQ-10 В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.....13

Максименко А.О.РОЛЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В ОЦІНЦІ ВПЛИВУ ПРОГРАМ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК РЕГІОНІВ.....20**СЕКЦІЯ 2****СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ****Горбова Ю.С., Позній О.В., Чайка В.Г.**РЕГІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....27**Клочко В.С.**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ
ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ В УМОВАХ ІНТЕНСИВНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....33**Плющ В.А., Савонова Г.І., Назарчук О. М.**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ У КОНТЕКСТІ
ПРОТЕСТНИХ РУХІВ В УКРАЇНІ.....39**СЕКЦІЯ 3****СПЕЦІАЛЬНІ ТА ГАЛУЗЕВІ СОЦІОЛОГІЇ****Грабовець І.В., Калашнікова Л.В., Черноус Л.С.**СОЦІОЛОГІЯ ДОВІРИ ДО МЕДІА КРІЗЬ ПРИЗМУ ВЗАЄМОДІЇ
ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ПРАКТИК І РЕКЛАМНИХ СТРАТЕГІЙ.....45**Кондов К.В.**АБСЕНТЕЇЗМ ЯК ЕЛЕКТОРАЛЬНА СТРАТЕГІЯ:
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ.....51**Кудінов І.О.**ОБРАЗ КІНОГЕРОЯ У СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ:
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕЛІТАРНОСТІ ТА МАСОВОСТІ.....55**Матвієнко Л.В., Сонечко О.С.**ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В УКРАЇНІ:
СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....63**Омельченко В.В., Дашенкова Н.М.**СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ВІЙСЬКОВОГО ВДІВСТВА КРІЗЬ
ПРИЗМУ ДОСВІДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....68**Хижняк Л.М.**

РІДНА МОВА: ЗНАЧУЩІСТЬ І РОЛЬ В УМОВАХ ВІЙНИ.....75

СЕКЦІЯ 4**ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ****Ананова І.В.**

ПРОВІНА ВЦІЛИЛОГО: ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПЕРЕЖИВАННЯ
ТА ВІДМІННОСТІ ДЕФІНІЦІЙ.....80

Борисова О.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ ТРАВМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З ДОСВІДОМ ПРИПИНЕННЯ ЖИТТЯ НА ВІЙНІ:
РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....89

Кіреєва З.О.

ТЕОРЕТИКО-ЕМПІРИЧНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ
(РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ) ЯК КООРДИНАЦІЙНОГО ЯДРА ДИНАМІЧНОЇ
РЕСУРСНОЇ СИСТЕМИ.....95

Орап М.О., Вовк В.О.

ПСИХОСЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ КЕРІВНИКІВ.....104

Стасюк В.В., Прошак М.В.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ.....109

Томченко М.А.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....114

Федоренко О.Ф.

ПСИХОЛОГІЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ У ПСИХОЕМОЦІЙНОМУ ВИМІРІ
ТА СИСТЕМНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ СЕРЕДОВИЩА120

Чернявська Т.П.

МЕХАНІЗМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....125

СЕКЦІЯ 5**ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ****Гнатюк О.В.**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....130

Мальцева О.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ
ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ОСОБАМИ,
ЩО МАЮТЬ КОГНІТИВНІ ПОРУШЕННЯ.....135

Nalyvaiko N.A.

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF ORGANIZING PRACTICAL TRAINING
OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN BLENDED LEARNING FORMAT.....143

Орленко І.М., Борінштейн Є.Р.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАТЬКІВ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ
В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЗВИТОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ, ЗДАТНОСТІ
ДО ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ ТА БЕЗПЕЧНОЇ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ.....148

Пророк Н.В., Чекстєре О.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ВІЙНИ У БАТЬКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В РОДИНАХ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....154

Столярчук О.А.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....161

СЕКЦІЯ 6

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Вакуленко О.Л., Петухова Л.І.

ЗВ'ЯЗОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ПРОЛОНГОВАНОГО СТРЕСУ.....168

Вершигора С.І.

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: РОЛЬ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО СТАЖУ.....174

Гриб'юк О.О.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОЦІЛЬНОСТІ ТА ФАКТИЧНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ.....181

Дацун О.В.

КОУЧИНГОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА СТАНДАРТАМИ ICF В РОБОТІ HR.....191

Дубова О.Є.

ФАКТОРНА СТРУКТУРА ПУБЛІЧНОГО ОБРАЗУ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....196

Єгорова О.С.

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЬОРОВОГО ВИБОРУ ЯК ІНТЕГРОВАНОЇ ДІАГНОСТИКО-ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ТЕХНІКИ У РОБОТІ З ТРИВОЖНІСТЮ ДІТЕЙ.....201

Жилін М.В.

УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У СТРУКТУРІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ: ВІД КЛАСИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ПОПИТУ ДО ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....207

Завгородня О.В.

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ВОЄННИЙ ЧАС: РОЛЬ ДЕСТРУКТИВНИХ НАРАТИВІВ.....213

Ігнашова В.В., Білоус Р.М.

РОЛЬ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ У ПЕРЕЖИВАННІ ЮНАКАМИ ПСИХОТРАВМИ.....220

Ілюк К.С., Раєвська Я.М.

САМОВИЗНАЧЕННЯ ЖІНОК З РІЗНИМИ ТИПАМИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.....224

Ічанська О.М., Палатна В.М., Горбенко С.Л.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПОКАЗНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СЕКСУАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....228

Корєнєва Ю.П., Сінченко В.М.

ТЕРАПЕВТИЧНИЙ АЛЬЯНС ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗМІН КЛІЄНТА У ПРОЦЕСІ ПСИХОТЕРАПІЇ.....233

Крапива М.С., Письменна А.Б. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЯВІВ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	239
Кулініч В.Є., Ушакова І.М. РОЗРОБКА ТА АПРОБАЦІЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ШКАЛИ FOMO.....	244
Кутішенко В.П., Мариніч О.М. ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	249
Лагодзінський В.В. АДАПТАЦІЯ ТА ВАЛІДИЗАЦІЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ОПИТУВАЛЬНИКА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ «TEIQUE».....	256
Мельник О.А. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ З СОЦІАЛЬНОЮ ПІДТРИМКОЮ, ЕМОЦІЙНОЮ РЕГУЛЯЦІЄЮ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЮ ГНУЧКІСТЮ.....	263
Момот І.В., Лукашенко М.В., Юрій Р.Ф. ТРИМОДАЛЬНА ІНТЕГРАТИВНА ОНЛАЙН-ПРОГРАМА НА ОСНОВІ ПОЛІВАГАЛЬНОГО ПІДХОДУ, IFS ТА MINDFULNESS: ЗНИЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ І СТРЕСУ У ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	270
Панасенко Е.А., Березка С.В., Семенов Г.Л. СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У КОНФЛІКТІ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В СІМЕЙНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ.....	277
Попова А.В. САМОСВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ: РЕЗУЛЬТАТИ ПІЛОТНОГО ОПИТУВАННЯ.....	281
Размолодчикова І.В., Оровець М.О., Каритка В.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СІМЕЙНИХ СТРУКТУР: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НОВИХ МОДЕЛЕЙ СІМ'Ї ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ.....	288
Траверсе Т.М., Сазонова Т.П. РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	295
Третяк Т.М. КОРИГУЮЧИЙ ВПЛИВ ЗАБОРОН В ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПІДЛІТКАМИ ЗАДАЧ НА ВІЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ.....	300
Хоменко О.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ	306

СЕКЦІЯ 7

ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ

Рожанська Н.В. ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙ ДОПОМОГИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ В КОНТЕКСТІ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ.....	312
---	-----

Штефан І.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ.....

317

СЕКЦІЯ 8

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Бойчук С.С.

ГРУПОВІ ПРОЦЕСИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА
ЯК ЧИННИКИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО «Я» ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....

322

Козубенко І.В.

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЕФЕКТИВНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....

327

Максимчук Б.А.

УСМІШКА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ В НЕЙРОЦЕНТРИЧНІЙ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ МОДЕЛІ.....

332

Мохорева О.М., Бондзик Д.М.

ДИНАМІКА ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТІСТЮ.....

337

Невадовський О.А.

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ТРЕНІНГОВОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ
ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ.....

342

Нерубасська А.О., Остап Н.Я.

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРИХ УСТАНОВОК.....

351

Пирог Г.В., Гавриловська К.П.

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ
В УМОВАХ ВІЙНИ.....

357

Романова Ю.В., Захожа С.Д.

ВТОМА ВІД НОВИН ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ.....

363

Ташматов В.А., Каретна О.О., Попіль К.М.

МЕТОД КАУЗОМЕТРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЛОГОТЕРАПІЇ У РОБОТІ
З ОСОБАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОКАРАНЬ, ЩО НЕ ПОВ'ЯЗАНІ
З УТРИМАННЯМ ПІД ВАРТОЮ.....

368

Тягур Л.М.

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СОЦІОНОМІЧНОГО ФАХІВЦЯ У ГРОМАДІ:
АРХЕТИПИ ПАРТНЕРСТВА В ЕСЕ-РЕФЛЕКСІЯХ.....

372

СЕКЦІЯ 9

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ ТА МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Мілютіна К.Л., Лапінська Т.В., Вінтоняк Д.С.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПОЗА ЗОНОЮ БОЙОВИХ ДІЙ.....

378

CONTENTS

SECTION 1**METHODOLOGY AND METHODS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH****Bova A.A.**

PSYCHOMETRIC ANALYSIS OF THE PVQ-10 IN THE UKRAINIAN CONTEXT 13

Maksymenko A.O.THE ROLE OF SOCIOLOGICAL METHODS IN THE ASSESSMENT
OF THE IMPACT OF CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMS
ON REGIONAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT 20**SECTION 2****SOCIAL STRUCTURES AND SOCIAL RELATIONS****Horbova Yu.S., Poznii O.V., Chaika V.H.**REGIONAL DIFFERENTIATION AND SOCIAL MECHANISMS OF TEACHER
WORKFORCE REPRODUCTION IN UKRAINE UNDER CONDITIONS
OF SOCIETAL TRANSFORMATION 27**Klochko V.S.**STRUCTURAL-FUNCTIONAL TRANSFORMATION OF THE LABOR MARKET
AS A SOCIAL INSTITUTION IN THE CONTEXT OF INTENSIVE DIGITALIZATION 33**Pliushch V.A., Savonova H.I., Nazarchuk O. M.**SOCIAL NETWORKS AS A TOOL OF COLLECTIVE ACTION IN THE CONTEXT
OF PROTEST MOVEMENTS IN UKRAINE 39**SECTION 3****SPECIAL AND BRANCH SOCIOLOGIE****Hrabovets I.V., Kalashnikova L.V., Chernous L.S.**SOCIOLOGY OF TRUST IN MEDIA THROUGH THE PRISM OF JOURNALISTIC
PRACTICES AND ADVERTISING STRATEGIES 45**Kondov K.V.**ABSENTEEISM AS AN ELECTORAL STRATEGY:
CAUSES AND CONSEQUENCES FOR UKRAINIAN DEMOCRACY 51**Kudinov I.O.**THE IMAGE OF THE FILM HERO IN PUBLIC CONSCIOUSNESS:
THE RELATIONSHIP BETWEEN ELITISM AND MASS APPEAL 55**Matviienko L.V., Sonechko O.S.**INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE:
STRATEGIES FOR ADAPTATION AND SOCIAL INTEGRATION 63**Omelchenko V.V., Dashenkova N.M.**SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF MILITARY WIDOWHOOD
THROUGH THE PRISM OF THE EXPERIENCE
OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 68**Khyzhniak L.M.**

MOTHER TONGUE: SIGNIFICANCE AND ROLE IN WARTIME 75

SECTION 4**GENERAL PSYCHOLOGY. HISTORY OF PSYCHOLOGY****Ananova I.V.**SURVIVOR GUILT: PHENOMENOLOGY OF FEELING AND DIFFERENCES
IN DEFINITIONS 80**Borysova O.O.**PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MORAL INJURY IN MILITARY
PERSONNEL ASSOCIATED WITH THE EXPERIENCE OF TAKING LIFE
IN WAR: RESULTS OF AN EMPIRICAL STUDY 89**Kireieva Z.O.**THEORETICAL AND EMPIRICAL MODEL OF RESILIENCE
AS A COORDINATING CORE OF A DYNAMIC RESOURCE SYSTEM 95**Orap M.O., Vovk V.O.**PSYCHOSEMANTICAL FEATURES OF THE SOCIAL INTELLIGENCE
OF MANAGERS 104**Stasiuk V.V., Proshak M.V.**FORMATION OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF SERVICEMEMBERS
TO CARRY OUT COMBAT MISSIONS: MODERN FORMS AND METHODS 109**Tomchenko M.A.**DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE METHODOLOGY OF TEACHING PSYCHOLOGY
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS UNDER MARTIAL LAW 114**Fedorenko O.F.**PSYCHOLOGY OF BARRIER-FREE ACCESSIBILITY
IN THE PSYCHO-EMOTIONAL DIMENSION AND SYSTEMIC
ENVIRONMENTAL TRANSFORMATIONS 120**Cherniavska T.P.**MECHANISMS FOR PRESERVING YOUTH'S MENTAL HEALTH DURING
ARTIAL LAW 125**SECTION 5****DEVELOPMENTAL AND PEDAGOGICAL PSYCHOLOGY****Hnatiuk O.V.**FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE LOCUS OF CONTROL
OF YOUNG SCHOOLCHILDREN IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY 130**Maltseva O.V.**PSYCHOLOGICAL EFFECTS AND PERSPECTIVES OF USING VIRTUAL REALITY
TECHNOLOGIES IN SOCIAL WORK WITH PERSONS
WITH COGNITIVE IMPAIRMENTS 135**Nalyvaiko N.A.**PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF ORGANIZING PRACTICAL TRAINING
OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN BLENDED LEARNING FORMAT 145**Orlenko I.M., Borinshtein Ye.R.**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR PARENTS OF YOUNG
CHILDREN IN WARTIME: DEVELOPING RESILIENCE, THE CAPACITY
FOR EMOTIONAL SUPPORT OF THE CHILD, AND SECURE ATTACHMENT 148

Prorok N.V., Chekstere O.Yu.

FEATURES OF WAR-RELATED TRAUMATIC EXPERIENCE IN PARENTS
OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN FROM INTERNALLY DISPLACED FAMILIES..... 154

Stoliarchuk O.A.

SELF-IMPROVEMENT AS A FACTOR IN THE SUCCESSFUL PERSONAL
AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE PSYCHOLOGISTS..... 161

SECTION 6

PERSONALITY PSYCHOLOGY

Vakulenko O.L., Pietukhova L.I.

THE RELATIONSHIP BETWEEN RESILIENCE AND COPING STRATEGIES AMONG
PSYCHOLOGISTS UNDER PROLONGED STRESS..... 168

Vershyhora S.I.

PSYCHOLOGICAL RESOURCES OF PERSONALITY COMPETITIVENESS:
THE ROLE OF CONFLICT BEHAVIOR AND PROFESSIONAL EXPERIENCE..... 174

Hrybiuk O.O.

PSYCHOPHYSIOLOGICAL AND DIDACTIC ASPECTS OF THE FEASIBILITY
AND PRACTICALITY OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES
AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROCESS OF RESEARCH-BASED
LEARNING IN NATURAL SCIENCES AND MATHEMATICS..... 181

Datsun O.V.

THE USE OF COLOR SELECTION AS AN INTEGRATED DIAGNOSTIC
AND THERAPEUTIC TECHNIQUE IN TREATING ANXIETY IN CHILDREN..... 191

Dubova O.Ye.

COACHING COMPETENCIES ACCORDING TO ICF STANDARDS
IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT..... 196

Yehorova O.S.

FACTOR STRUCTURE OF THE PUBLIC IMAGE OF PERSONALITY
IN SOCIAL MEDIA..... 201

Zhylin M.V.

DECISION MAKING IN THE STRUCTURE OF CONSUMER BEHAVIOR:
FROM CLASSICAL DEMAND MODELS TO BEHAVIORAL ECONOMICS..... 207

Zavhorodnia O.V.

CIVIC IDENTITY IN WARTIME: THE ROLE OF DESTRUCTIVE NARRATIVES..... 213

Ihnashova V.V., Bilous R.M.

THE ROLE OF GUILT IN ADOLESCENTS' EXPERIENCE
OF PSYCHOLOGICAL TRAUMA..... 220

Iliuk K.S., Raievska Ya.M.

SELF-DETERMINATION IN WOMEN WITH DIFFERENT TYPES
OF GENDER IDENTITY: A PSYCHOLOGICAL ANALYSIS..... 224

Ichanska O.M., Palatna V.M., Horbenko S.L.

INTERRELATIONSHIPS BETWEEN INDICATORS OF PSYCHOLOGICAL
AND SEXUAL WELL-BEING IN YOUTH IN CONDITIONS OF MARTIAL ARTS..... 228

Korenjeva Yu.P., Sinchenko V.M.

THERAPEUTIC ALLIANCE AS A FACTOR OF CLIENT PSYCHOLOGICAL CHANGE
IN THE PROCESS OF PSYCHOTHERAPY..... 233

Krapyva M.S., Pysmenna A.B. THEORETICAL ANALYSIS OF THE EXPRESSION OF ADDICTIVE CONDUCT IN YOUTH AGE	239
Kulinich V.Ye, Ushakova I.M. DEVELOPMENT AND VALIDATION OF THE UKRAINIAN-LANGUAGE VERSION OF THE FOMO SCALE.....	244
Kutishenko V.P., Marynich O.M. THEORETICAL MODEL OF PSYCHOLOGICAL RESOURCES UNDERLYING INDIVIDUAL TOLERANCE OF UNCERTAINTY	249
Lahodzinskyi V.V. ADAPTATION AND VALIDATION OF THE UKRAINIAN-LANGUAGE VERSION OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE QUESTIONNAIRE "TEIQUE"	256
Melnyk O.A. THE RELATIONSHIP BETWEEN RESILIENCE AND SOCIAL SUPPORT, EMOTION REGULATION, AND PSYCHOLOGICAL FLEXIBILITY.....	263
Momot I.V., Lukashenko M.V., Yurii R.F. THE TRIMODAL INTEGRATIVE ONLINE INTERVENTION BASED ON THE POLYVAGAL APPROACH, IFS, AND MINDFULNESS: EFFECTS ON ANXIETY AND STRESS REDUCTION IN ADULTS UNDER WARTIME CONDITIONS	270
Panasenko E.A., Berezka S.V., Semenov H.L. STRATEGIES OF PERSONALITY BEHAVIOR IN CONFLICT AS AN OBJECT OF PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT IN FAMILY COUNSELING.....	277
Popova A.V. SELF-AWARENESS AMONG UKRAINIAN WOMEN IN THE CONTEXT OF SOCIAL INSTABILITY AND UNCERTAINTY CAUSED BY THE WAR: RESULTS OF A PILOT SURVEY	281
Razmolodchykova I.V., Orovets M.O., Karytka V.V. TRANSFORMATION OF FAMILY STRUCTURES: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF NEW FAMILY MODELS AND THEIR IMPACT ON SOCIAL RELATIONS	288
Traverse T.M., Sazonova T.P. RESILIENCE AS A CONDITION OF PERSONAL READINESS FOR ARTISTIC ACTIVITY	295
Tretiak T.M. THE CORRECTIVE EFFECT OF CONSTRAINTS IN ADOLESCENTS' PROBLEM SOLVING OF FREE CONSTRUCTION TASKS.....	300
Khomenko O.O. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FORMATION OF INDIVIDUAL STYLE OF COPING BEHAVIOR OF STUDENTS.....	306

SECTION 7

PSYCHOLOGY OF WORK

Rozhanska N.V. FACTORS CAUSING EMOTIONAL BURNOUT SYNDROME IN WORKERS IN HELPING PROFESSIONS: A THEORETICAL ANALYSIS IN THE CONTEXT OF HELPING WAR VETERANS	312
--	-----

Shtefan I.M.

PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT
OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY OF FUTURE ENGINEERS 317

SECTION 8

SOCIAL PSYCHOLOGY. LEGAL PSYCHOLOGY

Boichuk S.S.

GROUP PROCESSES AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL SUPPORT AS FACTORS
IN THE STABILIZATION OF THE PROFESSIONAL «SELF» OF EMPLOYEES
OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE UNDER MARTIAL
LAW CONDITIONS 322

Kozubenko I.V.

THE ROLE OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE EFFECTIVE
PROFESSIONAL ACTIVITY OF A POLICE OFFICER..... 327

Maksymchuk B.A.

SMILE AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC ANALYSIS IN A NEUROCENTRIC
INTERDISCIPLINARY MODEL 332

Mokhorieva O.M., Bondzyk D.M.

DYNAMICS OF EXPERIENCING TRAUMATIC EXPERIENCE BY THE INDIVIDUAL..... 337

Nevadovskyi O.A.

CONTENT AND STRUCTURE OF THE TRAINING PROGRAM FOR DEVELOPING
TOLERANCE OF UNCERTAINTY IN FUTURE PUBLIC GOVERNANCE
AND ADMINISTRATION SPECIALISTS 342

Nerubasska A.O., Ostash N.Ya.

THE INFLUENCE OF CULTURAL FACTORS ON THE FORMATION
OF GENDER ATTITUDES..... 351

Pyroh H.V., Havrylovska K.P.

SATISFACTION OF UKRAINIAN WOMEN WITH FAMILY RELATIONSHIPS
IN WARTIME CONDITIONS..... 357

Romanova Yu.V., Zakhosha S.D.

NEWS FATIGUE AS A FACTOR IN DECREASING POLITICAL ACTIVITY..... 363

Tashmatov V.A., Karetna O.O., Popil K.M.

THE CAUSOMETRY METHOD AS A LOGOTHERAPY TOOL IN WORKING WITH
INDIVIDUALS SENTENCED TO NON-CUSTODIAL PUNISHMENTS 368

Tiahur L.M.

PROFESSIONAL IDENTITY OF THE SOCIONOMIC SPECIALIST
IN THE COMMUNITY: ARCHETYPES OF PARTNERSHIP IN REFLECTIVE ESSAYS .. 372

SECTION 9

PSYCHOPHYSIOLOGY AND MEDICAL PSYCHOLOGY

Miliutina K.L., Lapinska T.V., Vintoniak D.S.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE EMOTIONAL STATES
OF MILITARY PERSONNEL STATIONED OUTSIDE COMBAT ZONES..... 378

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE: STRATEGIES FOR ADAPTATION AND SOCIAL INTEGRATION

Статтю присвячено соціологічному аналізу стратегій адаптації та соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Актуальність дослідження лежить в площині того, що внутрішнє переміщення населення набуло не лише масштабного, а й довготривалого (проспективного) характеру. Внаслідок цього, проблема включення внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади потребує системного наукового осмислення. Метою статті є комплексний аналіз основних стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб, а також визначення факторів, що впливають на процес їх соціальної інтеграції.

У статті розмежовано поняття адаптації та соціальної інтеграції. Адаптацію запропоновано розглядати як процес пристосування особи до нового соціального середовища, тоді як соціальна інтеграція визначається крізь призму глибшого включення внутрішньо переміщених осіб у систему соціальних зв'язків, інституційних практик приймаючої громади. Крім того, у статті визначено чотири ключові стратегії адаптації внутрішньо переміщених осіб: активну інтеграційну, адаптивно-очікувальну, сегрегаційну та мобільну.

У статті окрему увагу приділено факторам формування адаптаційних стратегій, серед яких виокремлено економічні, соціальні, інституційні та психологічні чинники. До того ж, у статті підкреслено, що стабільна зайнятість, доступ до житла, соціальний капітал, підтримка громади, ефективність соціальних послуг і психоемоційний стан внутрішньо переміщених осіб стійко впливають на результативність інтеграції. У статті також розглянуто цифровізацію як сучасний чинник адаптації, що розширює доступ до інформації, соціальних контактів і державних сервісів, але водночас може поглиблювати цифрову нерівність. У межах даного дослідження було зроблено висновок, що ефективна інтеграція внутрішньо переміщених осіб потребує поєднання державної підтримки, локальних ініціатив, розвитку соціальних мереж і врахування цифрового виміру адаптації.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, адаптація, соціальна інтеграція, приймаюча громада, цифровізація.

This article is devoted to a sociological analysis of the adaptation and social integration strategies of internally displaced persons in Ukraine. The relevance of this study lies in the fact that internal population displacement has taken on not only a large-scale but also a long-term (prospective) character. Consequently, the issue of integrating internally displaced persons into host communities requires systematic scientific analysis. The aim of the article is to provide a comprehensive analysis of the main adaptation strategies for internally displaced persons, as well as to identify the factors influencing their social integration process.

The article distinguishes between the concepts of adaptation and social integration. Adaptation is proposed to be viewed as the process of an individual adjusting to a new social environment, whereas social integration is defined through the lens of the deeper inclusion of internally displaced persons in the system of social ties and institutional practices of the host community. In addition, the article identifies four key adaptation strategies for internally displaced persons: active integration, adaptive-expectant, segregation, and mobility.

The article pays particular attention to the factors shaping adaptation strategies, highlighting economic, social, institutional, and psychological factors. Furthermore, the article emphasizes that stable employment, access to housing, social capital, community support, the effectiveness of social services, and the psycho-emotional state of internally displaced persons significantly influence the effectiveness of integration. The article also examines digitalization as a contemporary factor in adaptation that expands access to information, social contacts, and government services, but at the same time may exacerbate digital inequality. This study concludes that the effective integration of internally displaced persons requires a combination of government support, local initiatives, the development of social networks, and consideration of the digital dimension of adaptation.

Key words: internally displaced persons, adaptation, social integration, host community, digitalization.

УДК 316.4:314.15(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.85.9>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Матвієнко Л.В.

к.істор.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

ORCID ID: 0000-0001-8932-5757

Сонечко О.С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії

Національний університет

кораблебудування

імені адмірала Макарова

ORCID ID: 0000-0002-1524-3772

Актуальність проблеми дослідження. В умовах повномасштабної збройної агресії з боку РФ проти України внутрішнє переміщення населення набуло вагомих масштабів та довготривалого характеру [1, с. 30]. Зазначені фактори зумовили формування абсолютно нових соціальних викликів для українського суспільства. Крім того, вагоме зростання кількості внутрішньо переміщених осіб актуалізувало й питання щодо ефективної адаптації зазначених осіб та подальшої соціальної інтеграції у приймаючі громади [2, с. 65]. Крім того, практичний досвід сформованих соціальних

процесів засвідчує, що переміщення не обмежується лише територіальним аспектом, а супроводжується й рядом трансформаційних соціальних зв'язків, зміною соціально-економічного статусу, а також переосмисленням моделей повсякденної поведінки (звичаїв). Це дає змогу стверджувати, що особливої актуальності набуває дослідження стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб, як необхідного інструменту їх включення у нове соціальне середовище. Отже, виникає теоретична та практична необхідність щодо проведення комплексного соціологічного аналізу стратегій адапта-

ції внутрішньо переміщених осіб, що дозволить поглибити розуміння механізмів їх соціальної інтеграції та сприятиме формуванню ефективної соціальної політики у державі, зокрема й під час відсічі збройної агресії [3, с. 75].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика внутрішнього переміщення населення в Україні видається вкрай актуальною й нині та активно досліджується у сучасній науковій літературі. Так, В. Борисенко акцентує увагу на динамічному характері адаптаційних процесів та їх залежності від соціокультурних змін і зовнішніх факторів. А от соціально-практичні аспекти інтеграції таких осіб розкрито у роботі Н. Максимовської. У свою чергу, сучасні підходи до соціальної підтримки таких осіб в умовах воєнного стану досліджує Ю. Сахарук, обґрунтовуючи необхідність комплексної взаємодії державних і недержавних інституцій.

Теоретичні фактори соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб досліджено у праці І. Тітар, тоді як інноваційні підходи до соціальної роботи та підтримки переселенців висвітлено М. Васильєвою-Халатниковою та О. Протас. Тим не менш, навіть зважаючи на вагому кількість теоретико-практичних напрацювань, залишаються питання систематизації стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб та комплексного аналізу факторів їх формування, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті полягає у комплексному соціологічному аналізі існуючих стратегій адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також окресленні сукупності факторів, що впливають на процес соціальної адаптації та інтеграції визначених осіб.

Виклад основного матеріалу В умовах повномасштабної збройної агресії з боку РФ проти України, вагомо збільшилась кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), причому переважно з території активних бойових дій чи з тимчасово окупованих територій України. Фактично, ця група людей стала однією з найбільш вразливих соціальних груп, що продовжує функціонувати у межах перманентних змін в соціально-економічній та суспільно-політичній площинах та багатовимірної невизначеності. Безумовно, що будь-яке переміщення, у тому числі що зумовлене воєнними діями, органічно пов'язується не тільки зміною територіального розташування, проте й супроводжується глибокою трансформацією відповідних соціальних зв'язків, соціально-економічного становища та повсякденних звичок людини. А тому адаптація ВПО була і залишається складним мультифакторним питанням, що синтезує в собі не тільки адаптацію до нових умов, але й формування нових, незвичних для себе моделей соціальної взаємодії [4].

Не вдаючись до детального огляду теоретико-доктринальної сторони, під адаптацією у соціологічному контексті пропонується розуміти відповідний процес активної взаємодії особи з новим

для себе соціальним середовищем. У межах такого процесу відбувається засвоєння соціальних норм (звичок), цінностей, а також практик приймаючої спільноти (зокрема й певної територіальної громади). Тим не менш, соціальна інтеграція передбачає ряд інших особливостей, серед яких особливого значення набувають наступні: «включення», що проявляється у забезпеченні сталих соціальних зв'язків, участі особи в інституційних процесах, а також ідентифікації себе з новим соціальним простором. На нашу думку, адаптація є передумовою до подальшої соціальної інтеграції, а тому дані категорії не є тотожними за своїм змістом.

Першочергово, пропонується висвітлити ключові стратегії адаптації ВПО в Україні. Квінтесенція диференціації окреслених стратегій лежить в площині відображення різних моделей поведінки, а також й способів реагування на нові соціальні умови. Першою з них є активна інтеграційна стратегія. Така стратегія обумовлюється високим рівнем залученості ВПО до соціального життя (звичок) приймаючої громади. У такому випадку особи, що підпадають під дану стратегію активно здійснюють пошук роботи, формують нові соціальні зв'язки, беруть безпосередню участь у відповідних громадських ініціативах чи інших заходах, а також ставлять за мету оперативне та повноцінне включення їх до нової для себе локальної соціальної структури. Видається, що зазначена стратегія, передусім пов'язується з високим рівнем соціального капіталу та кращими результатами проведеного адаптаційного процесу [5]. Тим не менш, дана стратегія не є універсальною та є залежною від ряду соціальних, психологічних та інших аспектів у поведінці людини, її світосприйняття та готовності до активної діяльності у визначеному векторі.

Другою стратегією є адаптивно-очікувальна (пасивна) стратегія. Сутність даної стратегії полягає у тому, що ВПО обмежуються мінімально необхідним рівнем взаємодії з новим для себе соціальним середовищем. Особи, що належать до такої соціальної групи фокусуються на отриманні, переважно лише базових соціальних послуг, при цьому обмежуючись від активної діяльності щодо включення до соціального життя відповідної громади. Насамперед, окреслена стратегія часто обумовлена невизначеністю майбутнього, психологічним потрясінням та виснаженням або відсутністю матеріальних ресурсів для можливості подальшої активної інтеграції. Варто зауважити, що дана стратегія є поширеною серед ВПО, особливо для тих кластерів, що переміщуються в інші регіони держави та відчувають вагомі зміни у звичній для себе соціальній площині. Яскравим прикладом є переміщення ВПО зі східних регіонів України до західних областей. Тим не менш, протягом певного часу відбувається органічна адаптація таких людей до нових соціальних звичок та умов, що може трансформувати обрану ними стратегію до активної інтеграційної [6].

Третьою є сегрегаційна стратегія. Дана стратегія передбачає консервування, переважно внутрішньогрупових зв'язків серед ВПО, що простежується в обмеженні підтримання контакту із місцевим населенням. Крім того, зазначена група ВПО передбачає підтримання зв'язків з особами, передусім, що були змушені переміщуватись з того ж чи з сусіднього регіонів. Це пояснюється локальними звичками, релігійно-культурними факторами тощо [7, с. 79]. Таким чином, формуються відносно замкнені соціальні мережі, які, з одного боку, забезпечують підтримку, але з іншого – можуть ускладнювати такий процес та в подальшому сприяти соціальній ізоляції.

Врешті, четверта стратегія – це мобільна стратегія. Остання ж лежить в площині сприйняття поточного місця проживання як тимчасового. Особи, що підпадають під таку стратегію, не інвестують значні ресурси в активну соціальну адаптацію та інтеграцію. Це пояснюється тим, що такі люди орієнтуються на подальше переміщення або повернення до свого попереднього місця проживання. Визначена стратегія, передусім характерна для умов особливої невизначеності та нестабільності. Зокрема, ця стратегія стала домінуючою у перші місяці повномасштабної збройної агресії у 2022 році, де визначення постійного місця проживання та відповідно і необхідність налагодження соціальних зв'язків залежало від безпекової ситуації у відповідному регіоні.

Надалі, пропонується висвітлити фактори, що лежать в основі формування тієї чи іншої стратегії адаптації. Такі фактори доцільно диференціювати на декілька груп: по-перше, це економічні фактори, які передбачають рівень доходу осіб, доступний чи ускладнений доступ до місцевого ринку праці, а також житлові умови [8]. На нашу думку, економічні фактори є одними із ключовим у розрізі питання активної чи пасивної інтеграції ВПО до нової мережі.

По-друге, це соціальні фактори, що включають наявність соціальних зв'язків, рівень готовності та підтримки з боку приймаючої громади (лояльність), а також й рівень соціального капіталу. Особливого значення набувають як «слабкі зв'язки» (тобто соціальні контакти з місцевими мешканцями), так і «сильні зв'язки» (зокрема родина, знайомі особи серед ВПО).

По-третє, це інституційні фактори, які охоплюють державну політику, ефективність соціальних програм, доступ до освіти, медицини, адміністративних послуг тощо. Видається, що недостатня ефективність інституційних механізмів може значним чином ускладнювати процес інтеграції навіть за наявності індивідуальних ресурсів.

По-четверте, це психологічні фактори, які передбачають такі аспекти як: рівень стресу, травматичний досвід, а також мотивація чи готовність до подальшої адаптації. Таким чином, однією із найважливішим передумов до ефективної соціальної адаптації та інтеграції є психоемоційний

стан ВПО, що безпосередньо впливає на реальну можливість до активної соціальної взаємодії [9].

Незважаючи на доволі широкий арсенал різноманітних стратегій до адаптації, процес соціальної адаптації та інтеграції пов'язується з рядом проблем на системному рівні. Зокрема, однією з ключових слід визначити обмежений доступ до стабільної зайнятості, що призводить до економічної вразливості такої групи суспільства. Крім того, доцільно звернути увагу на проблеми, що пов'язуються з житловим забезпеченням. Даний деструктивний аспект нівелює формування належних умов для довготривалого закріплення у відповідній громаді. Крім того, у деяких випадках спостерігаються навіть прояви соціальної напруженості між ВПО та місцевим населенням. Відповідно, це може призводити до формування ряду соціальних бар'єрів, передусім щодо комунікації, а також ускладнювати інтеграційні процеси.

На нашу думку, пріоритетним напрямом нівелювання окреслених проблем є системний розвиток ефективних механізмів соціальної інтеграції за допомогою активної взаємодії органів публічної влади, зокрема шляхом закріплення відповідних соціальних ініціатив, програм чи державних заходів. Такі заходи мають спрямовуватись не лише на надання матеріальної допомоги, однак й передбачати формування умов для активної участі ВПО у житті відповідних громад. З практичної точки зору, такі заходи мають охоплювати: формування програм зайнятості, розширення освітніх ініціатив, активний та усесторонній розвиток локальних соціальних мереж, а також акцентування на підтримку профільних громадських організацій [10]. Резюмуючи, слід констатувати, що навіть на п'ятий рік повномасштабної збройної агресії з боку РФ проти України адаптація внутрішньо переміщених осіб в Україні має фокусуватись на багатовимірний характер і реалізовуватись через різноманітні стратегії, вибір яких визначається сукупністю економічних, соціальних, інституційних та психологічних факторів. А тому, декларування та деталізація цих процесів дозволяє більш ефективно формувати державну та місцеву політику соціальної інтеграції та підвищувати рівень соціальної стійкості суспільства в цілому.

У контексті розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та активного розвитку процесів цифровізації, одним із пріоритетних сучасних заходів має стати використання цифрових технологій та онлайн-середовищ. Для прикладу, цифровий простір виступає не лише ефективним практичним інструментом забезпечення комунікації, але й окремим комплексним соціальним середовищем. У межах останнього формуються інноваційні практики взаємодії, доступу до ресурсів та включення у відповідні соціальні процеси. Крім того, у межах розвитку соціальних програм за допомогою цифровізації, особлива увага належить використанню соціальних мереж та ряду цифрових платформ для отримання інформації та вста-

Основні стратегії адаптації внутрішньо переміщених осіб

Стратегії	Ключові характеристики	Ступінь інтеграції	Фактори формування
Активна інтеграційна	Активний пошук роботи, участь у житті громади тощо	Високий	Високий економічний і соціальний капітал
Пасивна	Мінімальна взаємодія, орієнтація на базові потреби	Середній або низький	Невизначеність, обмежені ресурси, психологічне виснаження
Сегрегаційна	Замкнені соціальні зв'язки серед ВПО, обмежений контакт з місцевими	Середній або низький	Культурні відмінності, відсутність інтеграційних можливостей
Мобільна	Тимчасове перебування, орієнтація на переїзд або повернення назад	Низький / нестабільний	Невизначеність, відсутність довгострокових планів

новлення соціальних контактів між різними особами та групами ВПО. Враховуючи той факт, що для ВПО такі ресурси виконують функцію швидкої навігації у новому соціальному середовищі, це зумовлює можливість оперативно знаходити житло, роботу, а також отримувати вчасно гуманітарну допомогу та інші необхідні послуги.

Тим не менш, слід зважати, що онлайн-спільноти ВПО сприяють підтримці соціальних зв'язків та подальшому формуванню відчуття соціальної належності до групи. А тому, інноваційні цифрові сервіси держави також відіграють важливу роль у процесі такої соціальної адаптації. Це неодмінно зумовлює критичну необхідність у розширенні використання профільних електронних адміністративних послуг, що значно спрощує доступ до соціальних виплат, реєстрації статусу ВПО та інших процедур, нівелюючи при цьому різноманітні бюрократичні бар'єри. В кінцевому рахунку, це сприяє швидшому включенню у формальні інституційні процеси. Важливим аспектом є також формування цифрового капіталу, який включає рівень цифрових навичок, доступ до технічних засобів та здатність ефективно використовувати онлайн-ресурси. ВПО з вищим рівнем цифрової компетентності мають більше можливостей для адаптації, зокрема у сфері дистанційної зайнятості, освіти та соціальної взаємодії.

Незважаючи на ряд переваг та потенціалу розвитку соціальної взаємодії для ВПО, цифровізація несе і й певні обмеження. Зокрема, частина ВПО, особливо старшого віку або особи з обмеженим доступом до сучасної техніки, може опинитися поза цифровим простором, що посилює соціальну нерівність та невизначеність. До того ж, надмірна концентрація та пріоритезація на онлайн-комунікацію та взаємодію може фактично обмежувати органічне формування офлайн-зв'язків, що є важливим для глибокої соціальної інтеграції. А тому, надмірний розвиток цифровізації у даному сегменті може спричинити нівелювання ефективності стратегії активної інтеграції. Таким чином, на сьогоднішній день цифрові практики виступають важливим, але неоднозначним чинником адаптації для ВПО, що зумовлює подальші дослідження у даному напрямі соціальної взає-

модії, адаптації та інтеграції. Вони розширюють можливості доступу до ресурсів і соціальних мереж, водночас створюючи нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю. Резюмуючи, урахування цифрового виміру є необхідним для комплексного розуміння процесів соціальної інтеграції ВПО в сучасному суспільстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження було встановлено, що адаптація ВПО в нашій державі має складний мультифакторний характер і реалізується крізь призму різних стратегій. У свою чергу, вибір стратегій визначається синтезуванням економічних, соціальних, інституційних та психологічних факторів. Серед ключових стратегій доцільно визначити наступні: активну інтеграційну, адаптивно-очікувальну (пасивну), сегрегаційну та мобільну.

На жаль, процес соціальної інтеграції ВПО значно ускладнюється внаслідок існування системних проблем, серед яких ключовими є: обмежений доступ до стабільної зайнятості, нестабільність житлових умов, недостатня ефективність соціальних інституцій, а також соціальна напруженість у взаємодії з місцевим населенням. Видається, що критично важливим аспектом сучасної адаптації ВПО має стати цифровізація, яка розширює можливості доступу до необхідних ресурсів, соціальних зв'язків та державних послуг. Крім того, перспективними подальшими напрямками досліджень є проведення емпіричного аналізу стратегій адаптації ВПО, у тому числі враховуючи порівняння між офлайн та цифровими підходами у векторі соціальної адаптації та інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисенко В. Адаптаційні процеси в середовищі внутрішньо переміщених осіб в Україні під час російсько-української війни у XXI столітті. *Народна творчість та етнологія*. 2023. № 4 (400). С. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2023.04.029>
2. Максимовська Н. О. Соціальна робота з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціально-культурне середовище міської громади. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових*

праць з соціології та соціальної роботи. 2018. № 7. С. 64–66.

3. Сахарук Ю. Сучасні підходи до соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна робота*. 2024. Т. 2. С. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-2-12>

4. Малиновська О. М., Яценко Л. Д. Соціальні наслідки вимушеного внутрішнього переміщення населення в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-07-01>

5. Богомаз К. Ю., Пономаренко Т. О., Слободянюк А. В. Вплив соціальних комунікацій на процеси адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. 2025. С. 122–127. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/46859>

6. Біженці та внутрішньо переміщені особи України на шляхах війни: кроки незламності : монографія / М. В. Бірюкова та ін.; за ред. М. В. Бірюкової. Хар-

ків, 2023. 381 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/67939>

7. Погуляйло Т. О. Проблеми внутрішньо переміщених осіб: трансформаційні зміни. *Габітус*. 2019. Вип. 10. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2019.10.14>

8. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Український соціум*. 2016. № 4 (59). С. 57–68. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2016.04.057>

9. Васильєва-Халатникова М., Протас О. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами: інноваційні практики допомоги та адаптації. *Humanitas*. 2025. № 5. С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.1>

10. Бичай Р. Політична соціалізація та внутрішньо переміщені особи в Україні як предмет дослідження політичної науки. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2020. Вип. 14. С. 31–36.

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026